

BİR FIKRA ÇEVİRİ DE GÖRELİM!

- Çeviri Edincinin Algılanmasına Yönelik Bir Uygulama -

Oktay ESER

İstanbul Kültür Üniversitesi

oktayeser@hotmail.com

Çeviri için gerekli beceriler içinde ilk sırada yer alanlar arasında anadilin çok iyi bilinmesi ve genel kültür düzeyinin yüksek olması gibi düşünceler gelir. Çeviri yaparken gerçekçi hedefler koymak bizi yargılarla dolu bakış açılarından uzak tutar ve çeviri için bir çıkış noktası sağlar.

Turgay Kurultay'ın tanımıyla **çeviri, metinler üzerinden farklı dil ve kültür ortamlarında bulunan kişi veya taraflar arasında iletişimi sağlamaktır. Bu, bir çevirmen bu gereği hangi alanda yerine getirebiliyorsa, o alanda çeviri edincine sahip demektir.** Çeviri edincine sahip çevirmen, çevireceği metnin sorumluluğunu üstlenebilmelidir. Bir çevirmen, belli amaçlara yönelik işlevli metinler oluşturabilmek ve farklı amaçlara göre çeviri yapabilmek ve iletişim ortamının gerektirdiği yönde karar alabilmek gibi süreçleri yerine getirdiği sürece bu çeviri tanımını yerine getiriyor diye düşünülebilir.

Bu becerilerin ardında bir donanım yatmaktadır. Anadil ve yabancı dil bilgisinin önemi ortadadır. Ancak bu, çeviri sürecini başlatmak, çeviri stratejileri belirleyip çeviri kararlarını buna göre almaya yetmeyecektir. Çeviri edinci olmayan bir çevirmen doğal olarak kaynak metne tam bir sadakatten yana olmaktadır. Kaynak metinde gördüğü bir dilsel ögeyi sadece orada olduğu için erek metne aktarmak istemektedir.

Kussmaul, çeviri edincinin dil edincinden ayrı olduğunu, çeviri yanlışlarına dil edinci ile bakıldığında doğru/yanlış şeklinde değerlendirmelerin yapılmasından yakındır. Vermeer'in Skopos(Amaç) kuramına göre çeviride kaynak metin değil erek metin öncelik taşımaktadır ve metnin erek kültürdeki hedef kitlesine işlevsel ve iletişimsel açıdan ulaşmak önem taşımaktadır. Skopos, çevirinin amaçlı bir edim olduğunu göstermiştir. Çeviri uygulaması üzerine daha önce yazılmış bir çok kitapta, cümle çevirilerine ağırlık verilmiş ve iletişimsel açıdan hangi işleve, hangi amaçla, kime söylendiği belirlenmeden dilbilgisel kuralları karşılaştırmalı olarak göstermek isteyen çalışmalar yapılmıştır. Çeviri, dilbilgisi eksikliklerini tamamlamak için kullanılmak istenmiştir.

Bu çalışma, dilbilgisel karşılaştırmalarla yapılan çeviri uygulamasının çevirinin bugün geldiği yeri yansıtmadığı düşüncesiyle çeviri edincini oluşturmak için ortaya çıktı. Uygulamaya yönelik kuramsal altyapısını Ayşe Nihal Akbulut'un 'Çeviri Eğitiminin Özgül Yapısına Uygunluk Açısından Ders Yöntemleri: Ölçme-Değerlendirme (Çeviri Sınavlarına Yönelik Bir Araştırma)' başlıklı yazısından almaktadır.

Akbulut, önerisinde aktarım edinci ile anlama ve aktarma becerilerinin ölçülebileceğini; **çeviri edinci ile ise metin türünün ve işlevinin belirlendiği, bağlamın kurulduğu, yazarın amacını**

saptandığı ve okur kitlesine karar verildiği sorun saptama/çözüm önerisi becerilerinin ölçülebileceğini belirtir.

Bu uygulama dersinin sonunda çeviri edincini yansıtan **Çevirmen kimdir?** sorusuna öğrencilerin kendi yanıtlarını oluşturmaları hedeflendi. Belli bir **bağlam** ve ardından bir **işlev** sunulmasıyla **keşfederek** bir çeviri süreci deneyimi kazanmalarına çalışıldı. Bu süreç, bir fıkra kullanılarak öğrencilerin dil edincinden çeviri edincine doğal bir geçiş sürecidir.

UYGULAMA

Uygulamanın yapıldığı sınıf orta düzeyde İngilizce bilen 3. sınıf üniversite öğrencileridir. Seçilen metin, öğrencilerin dil düzeylerini aşmayacak ve anlamakta zorlanmayacakları düşünülerek seçildi. Öğrenciler, nasıl bir süreçten geçecekleri konusunda bilgilendirilmedi. Bir sonraki süreci keşfetmek durumunda kaldılar. Aşağıda öğrencilerden doldurmaları istenen tablo bulunmaktadır.

	1. Deneme	2. Deneme	3. Deneme
She shouted at the top of her lungs.			
Honey!			
I won the lottery.			
Beach stuff or mountain stuff?			
It doesn't matter.			
Just get the hell out!			

İlk olarak sadece birbirinden bağımsızmış gibi görünen cümleler sunuldu. Türkçeye çevirmeleri istendi. Verilen karşılıklar aşağıdaki gibidir. Burada öğrenciler, Kussmaul'un ifadesiyle dil edinci becerilerini göstermektedirler.

1. Deneme	Uğur Erdem	Duygu Güneri	Beyza Yaman
She shouted at the top of her lungs.	Ciğerlerinden çıkan en yüksek sesle bağırdı.	Avazı çıktığıınca bağırdı.	Kadın ciğerinden çıkabilen en yüksek sesle bağırdı.
Honey!	Bal	Bal	Bal
I won the lottery.	Piyangoyu kazandım.	Piyangoyu kazandım.	Piyangoyu tutturdum.
Beach stuff or mountain stuff?	Sahil malzemesi ya da dağ malzemesi	Sahil malzemesi mi dağ malzemesi mi?	Sahil malzemeleri ya da dağ malzemeleri?
It doesn't matter.	Farketmez.	Önemli değil.	Önemli değil.
Just get the hell out!	Cehenneme git!	Defol!	Hemen buradan çık!

İkinci aşamaya gelindiğinde öğrenciler bu ifadeleri bir metin bağlamı içinde gördüler. Bir başlangıcı ve bir sonu olan metin vardı. Cümleler bağımsız değildi. Kendilerine bu metni okuyup anlamaları ve sonra da ilk yaptıkları çeviride değişiklikler yapmak istiyorlarsa bunu ikinci sütuna yazmaları, yapmak istemiyorlarsa olduğu gibi tekrar aktarmaları istendi.

Kaynak Metin

A woman came home, screeching her car into the driveway, and ran into the house. She slammed the door and **shouted at the top of her lungs**.

"**Honey!** Pack your bags. **I won the lottery.**"

"Oh my God! What should I pack," the husband said, "**beach stuff or mountain stuff?**"

"**It doesn't matter,**" she said, "**Just get the hell out!**"

Bu süreç ikiye ayrıldı. Önce kendi başlarına metne ve çevirisine odaklandılar ve bir karşılık ürettiler. Sonra bu metinden ne anladıkları soruldu ve ortak bir tartışma yapıldı. Metin üzerine farklı bakış açıları paylaşılarak kişisel olarak verdikleri kararlar zenginleştirildi. Metin bağlamı kendilerince belirlendikten sonra ikinci sütun dolduruldu.

2.Deneme	Uğur Erdem	Duygu Güneri	Beyza Yaman
She shouted at the top of her lungs.	Ciğerlerinden çıkan en yüksek sesle seslendi.	Avazı çıktığıınca seslendi.	Tüm kuvvetiyle seslendi.
Honey!	Tatlım!	Tatlım!	Tatlım!
I won the lottery.	Piyangoyu kazandım.	Piyango bana çıktı.	Piyango bana vurdu.
Beach stuff or mountain stuff?	Deniz malzemeleri ya da kamp malzemeleri	Dağa mı sahile mi?	Sahil kıyısı ya da dağ kıyısı?
It doesn't matter.	Hiç farketmez.	Hiç farketmez.	Farketmez.
Just get the hell out!	Allah belanı versin.	Sadece defol!	Cehennem ol da nereye gidersen git!

Son aşamada ise bu oluşturulan bağlamın üzerine çıkılması ve yeni bir bakış açısı ile hareket edebilmeleri için bir amaç veya bir işleve göre yeni kararlarını verebilsinler diye metin türü üzerine yöneldik. Onlara, okudukları metnin karşılıklarına nerelerde çıkabileceği soruldu. Bazı seçenekler konuşulduysa da bir fıkra cevabı gelmedi. Sadece bir bağlam içinde yorumlamaya çalışmışlardı. Bu metnin bir fıkra olduğu ve buna göre yeniden çevirmeleri istendi. Artık dil olarak bir fıkrada kullanılan daha çok kültürel olan bir dili benimsemeleri tavsiye edildi.

Bir fıkradaki en önemli özellik, son cümle ile insanların gülmesidir. Bu gibi özellikler onlara yeni bir çıkış noktası sağladı ve yeniden çevirmeye başladılar. Yeni çıkış noktasının sonuçları da yeni oldu. Aşağıdaki çözümler ortaya çıktı.

3. Deneme	Uğur Erdem	Duygu Güneri	Beyza Yaman
She shouted at the top of her lungs.	Avazı çıktığı kadar seslendi.	Heyecanlı bir şekilde seslenmiş.	Heyecanla seslenmiş.
Honey!	Tatlım!	Canım!	Tatlım!
I won the lottery.	Ben piyangoyu kazandım.	Piyango bana vurdu.	Piyango bana vurdu.
Beach stuff or mountain stuff?	Deniz malzemeleri ya da kamp malzemeleri	Yazlık mı kışlık mı?	Dağa mı denize mi gidiyoruz?
It doesn't matter.	Hiç farketmez.	Hiç bir önemi yok.	Farketmez. Sen bilirsin.
Just get the hell out!	Çünkü sen cehenneme gidiyorsun!	Cehennem kadar yolun var.	Çünkü sadece sen gidiyorsun.

Çalışmamızın bu aşamasında kolay bir karşılaştırma yapılarak rahatlıkla sonuç çıkarılabilmesine yardımcı olmak amacıyla öğrencilerin tüm denemelerini aşağıdaki tabloda dikkat ve değerlendirmelerinize sunuyorum.

Uğur Erdem			
	1. Deneme	2. Deneme	3. Deneme

She shouted at the top of her lungs.	Ciğerlerinden çıkan en yüksek sesle bağırdı.	Ciğerlerinden çıkan en yüksek sesle seslendi.	Avazı çıktığı kadar seslendi.
Honey!	Bal	Tatlım!	Tatlım!
I won the lottery.	Piyangoyu kazandım.	Piyangoyu kazandım.	Ben piyangoyu kazandım.
Beach stuff or mountain stuff?	Sahil malzemesi ya da dağ malzemesi	Deniz malzemeleri ya da kamp malzemeleri	Deniz malzemeleri ya da kamp malzemeleri
It doesn't matter.	Farketmez.	Hiç farketmez.	Hiç farketmez.
Just get the hell out!	Cehenneme git!	Allah belanı versin.	Çünkü sen cehenneme gidiyorsun!

Duygu Güneri			
	1. Deneme	2. Deneme	3. Deneme

She shouted at the top of her lungs.	Avazı çıktığıınca bağırdı.	Avazı çıktığıınca seslendi.	Heyecanlı bir şekilde seslenmiş.
Honey!	Bal	Tatlım!	Canım!
I won the lottery.	Piyangoyu kazandım.	Piyango bana çıktı.	Piyango bana vurdu.
Beach stuff or mountain stuff?	Sahil malzemesi mi dağ malzemesi mi?	Dağa mı sahile mi?	Yazlık mı kışlık mı?
It doesn't matter.	Önemli değil.	Hiç farketmez.	Hiç bir önemi yok.
Just get the hell out!	Defol!	Sadece defol!	Cehennem kadar kadar yolun var.

Beyza Yaman			
	1. Deneme	2. Deneme	3. Deneme

She shouted at the top of her lungs.	Kadın ciğerinden çıkabilen en yüksek sesle bağırdı.	Tüm kuvvetiyle seslendi.	Heyecanla seslenmiş.
Honey!	Bal	Tatlım!	Tatlım!
I won the lottery.	Piyangoyu tutturdum.	Piyango bana vurdu.	Piyango bana vurdu.
Beach stuff or mountain stuff?	Sahil malzemeleri ya da dağ malzemeleri?	Sahil kıyısı ya da dağ kıyısı?	Dağa mı denize mi gidiyoruz.
It doesn't matter.	Önemli değil.	Farketmez.	Farketmez. Sen bilirsin.
Just get the hell out!	Hemen buradan çık!	Cehennem ol da nereye gidersen git!	Çünkü sadece sen gidiyorsun.

Yukarıdaki tabloda ilk ve son çevirilere bakılarak yapılan değişiklikler izlenmiş ve öğrencilerin ders başındaki kararlarının yerini yenilerinin aldığı görülmüştür.

Çeviri sürecinin öğrencileri bu noktaya getirmesi ile dile ve iletişime bakış açıları daha da netleşmiş oldu. Başka bir dile çeviri yapmanın o dilin kültürünün de beraberinde getirdiği görüldü.

Sessiz çeviri, bilinçli olarak veya olmayarak yaşanan bir olgudur. Bunu daha iyi yönetmek ise o sorumluluğu almak ile olabilecekti. Bu bağlamda, çevirmen, karar alan birisi olmalıydı ve bu kararlarının da sorumluluğunu elbetteki üstlenmeliydi.

Sonuçlar

1-Dil edinci-Çeviri edinci ayrımı: Kelime ve dilbilgisel olarak yapılan aktarımın dil edinci; bağlam, amaç ve işlev niteliklerinin göz önüne alınmasının çeviri edinci olduğu fark edildi.

2-Çevirmen kimdir?: Değişikliklerin olmasının doğal olduğu çünkü sürecin her bir aşamasında farklı yaklaşmak zorunda kaldıkları ve asıl önemli olan şeyin bu kararların gerekçelerini verebilecek durumda olup olmadıklarıydı. Çevirmen, aldığı kararların gerekçelerini de vererek sorumluluğu sahiplenmeliydi.

3-Erek kültür: Metin türü ile birlikte bu fıkranın hedef kitlesinin kendi arkadaşları olacağı ve onların neye, nasıl söylendiğinde güleceklerini göz önünde bulundurmaları erek kültür ve hedef kitlenin önemini ortaya çıkarttı.

Sunulan Malzemeler

1. Uygulama tablosu

Name:

	1. Deneme	2. Deneme	3. Deneme
She shouted at the top of her lungs.			
Honey!			
I won the lottery.			
Beach stuff or mountain stuff?			
It doesn't matter.			
Just get the hell out!			

2. Fıkra

A woman came home, screeching her car into the driveway, and ran into the house. She slammed the door and **shouted at the top of her lungs**.

"Honey! Pack your bags. **I won the lottery.**"

"Oh my God! What should I pack," the husband said, "**beach stuff or mountain stuff?**"

"**It doesn't matter,**" she said, "**Just get the hell out!**"